

Száz éve született Alf Prøysen

Elegyengetett út

Egy öregember fekszik az ágyban a Magosdombon. Jó ideje fekszik már, sokszor kinőtt a fű azóta, hogy utolszor elüldögélt a napon a ház előtt, a jégvirágok is rendre kivirultak az ablakon, mióta feküdt, s várta, hogy valaki felrázza a párnáját, s odavessen neki néhány kurta szót, hogy tudja, mi történik, érezze, hogy él még. Valaha gyakran megfordult itt a körorvos az autóján, egyszer maga is utazott lefelé vöröskeresztes kocsin, nem is jött haza egy évig, aztán ugyanaz a kocsi hozta fel a dombra. A körorvos autója azóta nem küzdi fel magát a kaptatón az ablak alá, csak az öreg fia teszi meg olykor gyalogszerrel a hosszú utat a vasúmenti városka patikájába.

Bizony, bizony... – bólogatnak a népek, ahogy elmegy mellettük a fiú, – szívós a vén Even! Különös, hogy az élet így ragaszkodik valakihez, aki csak az ágyat nyomja évről évre! – mondogatják, mintha már a sírban volna a helye.

Kérdik a fia gyerekeit, akik az iskolába menet betérnek hozzájuk, hogy együtt menjenek tovább a többi gyerekkel:

Oszt öregapátok hogy van?

A gyerekek meg ülnek a széken, harangoznak lábukkal, úgy felelik:

Mindég ugyanúgy.

Nemigen gondolkodnak a válaszon, megszokták már, hogy az öregapjukról kérdik. Meglehet, közben az jár a fejükben, hogy jó lesz síelni, porhó esett, vagy hogy ott az a fenyő meg a rajta levő varjűfészek, azt iskolából jövet szemügyre kéne venni.

Mindeközben az öreg nyomja az ágyat. Olykor-olykor a párnáját is felrázzák: a menyé dögönyözi sietősen, kemény kézzel, minden gyöngédség nélkül, de az öreg tudja, hogy nem az asszonyon múlik. Annak a vállán ott a napok terhe: a jószág, a gyerekek, a tanya, nem könnyű kenyér ám! Mégis jön, amikor csak lehet, hogy segítsen az öregnek, s olyankor még mintha a vén test is erőre kapna. Ha fordul, igyekszik segíteni az asszonynak, hogy hamarább kész legyen, s mielőbb kicsoszogjon a konyhába, hogy megegye, ami az asztalon várja, úgy érzi, még együtt él a nappal, s az asznapi teendőikkel.

Szava nem sok van. Mikor a menyé elmegy, fekszik, ellazul és az ágyterítő rojtjain matat, miközben egyre a konyhára nyíló ajtóra bámul. Három felnőtt fia van – a széktámlájukat látja még, ha nagyon igyekszik: a legidősebbik nő, övé a tanya meg a föld, a másik kettő a gyárban dolgozik, s itthon lakik még. Próbálja kivenni, miről beszélnek, ahogy ott ülnek a vacsora békéjével elteltén. Tudja, hogy a tanya meg a föld kerül szóba, aztán télen a tűzifa, tavasszal meg a szénakaszálás. Olyankor izzadtan, kimelegedve ülnek ott, fűszálakkal hajukban és frissen köpült vaját kérenek, amikor meg beköszönt az ősz, ő is kap egy marok friss szalmát a szalmazsákba. A fia hozza, miután a cséplőgéppel álló, borús napon át pőfög a csűrben.

- Idén se olyan rossz a szalma, Apám! – mondja. Így telik az év a tanyán. Végül nem

is igen gondolnak az öreggel, hogy még ott fekszik az ágyban, csak olykor-olykor jegyzik meg csöndesen:

- Öregapánk olyan türelmes, olyan jó beteg. Bezzeg, ha mi feküdnénk ott az ágyban, panaszzkodnánk, nyöszörögnénk folyvást!

Ilyenkor göcögve nevet az öreg, meg az ágyterítő rojtjaival babrál.

- Nekem már az is elég, ha hallom, hogy dógoznak körültem! – mondja.

Az utóbbi időben meg olyan furákat kérdez. – Birja-e még a csűr felhajtója a megrakott szénásszekeret mint régen? Aztán ha egy meztélábas gyerek bejön hozzá egy bögre áfonyával, arról faggatja, jó-e még a híd a patak fölött. Egy nap a menyét híjja s kérdi, hogy alkalmas-e a lépcső meg a küszöb, vagy nehéz rá felkapaszkodni, mert hallotta bizony, hogy nehezen lélegzik. A menyé csak áll elnehezült testtel, zihál, s nem tudja mire vélni a kérdést. Aztán azt feleli, mostanság nehezebb esik a járás, de a lépcső is, a küszöb is a legnagyobb rendben van.

--

Egy nap aztán igen rosszul lesz az öreg. Utolsó óráján mind köréje gyűlnek, odahagynak minden dolgot, nyugöt. Ott áll az ágnál a legidősebb fiú az asszonnyal, meg a gyerekekkel, hazajöttek a messzi gyárban dolgozó fiai is, hogy még egyszer, utoljára lássák. Van, aki elsírja magát, bánkódik, hogy nem úgy bánt az öreggel, ahogy kellett volna, hisz nem sokba telt volna egy-egy este elüldögelni nála a kisszobában, de most már késő. A menyé bocsánatkérően, lesütött szemmel motyogja:

- Biza hiányozni fog nekünk, Nagyapa! Soha nem volt terhünkre!

- Ugyan! – feleli az öreg. – Dehogy fogok én hiányozni nektek! Nem megyek én el innét, ha meghalok se. Meglátjátok...

Mintha hideg fuvallat szállna el a meghajtott fejek fölött, ahogy ezt mondja.

Aztán ismét lefelé visz az útja a dombról, immár utoljára. Előbb a fenyőágakat és virágokat hozzák, majd Szent Mihály lován a koporsó ereszkedik alá a dombról, nem sokkal később felfelé indul a menet, immár a Szent Mihály lóva nélkül. Vén Evennek vége. Egy új sírhalom marad csak utána a temetőben, azt is hamar belepi a hó.

De aztán visszatér a tavasz, s az élők ismét munkához látnak. Fenn a dombon az ifjabb Even szánt egy szép napon, hát egyszercsak kőbe akad az ekevas. Fél, hogy beletört, de nem, épen maradt. Elgondolja, milyen sok szerszám elvásott ebben a köves talajban. Ezt az ekevasat viszont az öreg kovácműhelyben találta, az apja készítette. Álló nap ez jár a fejében, míg megy az eke után, fordítja a göröngyöt. Mintha ketten szántanának. Azaz hárman: az apja, a ló, meg jómaga.

Nem borzongat többé a hideg fuvallat. A szavak, amelyeket az öreg mondott a halálos ágyán visszacsendülnek, s beleolvadnak a napba, az asznapi teendőbe.

Alig hallja, hogy estebédhez hívják. Szótlanul eszik, mintha ott se lenne, aztán fejére teszi a sapkát, s a faluba indul az erdei úton. Az házak ablakai mögül kandi szemek lesik.

- No, megyen ifjabb Even a faluba! – mondják.

Bizony, hogy oda tart. A temetőnél lefordul az útról, s odamegy a simáracsiszolt kőhöz, amely alatt az apja fekszik. Even Mikkelsen – áll a sírkövön, merthogy így

hítták az apját. Virág és kavics van a síron. Csak épp az apja nincs sehol. A betűk is, a virág is olyan, mintha idegenekhez tért volna be, sietősen, csak épp az ajtó mellé kuporodott volna, mint ki szólni sem mer ilyen finom társaságban. – Hol itt az ekevas? Hol a tavaszi nap? – gondolja, azzal sarkon fordul, s hazaindul.

Mikor meglátja a luccal benőtt domboldalt s az erdőben kanyargó utat, akkor tölti el a nap békessége. Ezt az utat még az apja egyengette, s most olyan jólesett arra gondolnia, hogy szaladgált rajta gyerekfővel. Arról álmodozott, hogy egykor fontos, szépen kiépített út lesz majd belőle. Mára meglett ember, asszonya, gyermekei vannak. Nap mint nap jár az úton, amely vele fut, mintha maga is hordaná a napok terhét, sőt, mintha még az apja is ott lenne vele, mikor a tejet viszi a tejüzembe. Mikor a hídnak fordul az út, megáll, belekapaszkodik a hídkorlátba. Durván gyalult fatörzsből készült, csontkemény: mintha az apja magából is beleépített volna egy darabot az útba meg a hídba, miután a napi munkát ellátta. Sőt, mintha hagyott volna a dologból annak is, aki majd tovább egyengeti az utat. A reá szálló sötétben, a folyó morájával meg a lombsusogással fülében ácsolta ezt a hidat a víz fölé.

Aztán a szántóhoz ér. Oda, ahol az ekevas annyi gondolatot elindított benne. Átlábal a frissen szántott földön, az megindul a léptén, s csöndesen, puhán simul a csizmája szárahoz. Nem megy be a házba azonnal. Elébb odamegy a csűr felhajtójához, végigsimít rajta, az alája polcolt köveken, aztán a kemény, öreg rönkfákon: apja teremtő ereje, gondolata fogadja a szekeret, feszül a teher alá, mikor behordja a gabonát.

Aztán felmegy a lépcsőn, be a házba. Csöndben lefekszik az asszony mellé, aki gondban s örömben társa lett. Úgy érzi, most már tudja, mi az élet értelme. Ma este megtanulta. Az apja volt a tanítómestere. Zsong és dalol a lelke, a tavaszi éjszaka kéklík az ablaküvegen, érzi a karjában s hátában feszülő erőt. És most már tudja, hogy ez az erő hasznára válik majd: nemcsak a mindennapi robotban, hanem minden nap, amikor magából is belead a munkába valamit, amíg erejéből telik. Ugyan mit számít akkor, hogy megöregszik, ágynak esik? Hisz tovább él az ember egy hídban a patak fölött vagy egy erdei útban. A simára csiszolt sírkőben azonban nem él tovább senki: abból csak az ember nevét tudni meg. Magára az emberre pedig úgy találni rá, ha elindulunk az úton, amelyet az ő keze egyengetett.

(1945)

(ATiden Norsk Forlag engedélyével. Fordította Bendes Rita)

Second chance | porcelain sound-diffuser sculpture made out of non-disposable porcelain waste

Imre Eszter munkája